

Н. В. Камашева, канд. екон. наук, начальник відділу Департаменту статистики та звітності Національного банку України

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ВАРТОСТІ ЦИХ КРЕДИТІВ

Стаття присвячена дослідженню питання причин існуючої диференціації процентних ставок за кредитами, наданими різним суб'єктам економіки. Крім того, на основі офіційних даних Національного банку України проведено статистичний аналіз розподілу вартості кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій, у регіональному розрізі.

Ключові слова: кредитування; процентні ставки за кредитами; кредити, надані сектору нефінансових корпорацій; кредити, надані сектору домашніх господарств; інші депозитні корпорації (банки); регіональний розподіл.

Постановка проблеми. У сучасних умовах банківські установи виступають посередниками у взаємодії різних секторів національної економіки, оскільки основна частина їх ресурсів створюється у процесі залучення коштів від інших секторів та в подальшому через механізм перерозподілу фінансових потоків спрямовується на їх кредитну підтримку, забезпечуючи таким чином їх ефективне функціонування. Тривалий час розвиток вітчизняної банківської системи був стабільним, однак з жовтня 2008 року почалось розгортання кризових явищ, що відбувалися на тлі світової фінансово-економічної кризи. Із середини 2009 року почалась поступова стабілізація процесів на грошово-кредитному ринку України. Проте останнім часом у засобах масової інформації все частіше з'являються дискусії щодо складної ситуації з відновленням кредитування, зокрема реального сектора економіки.

Багато аналітиків схиляються до думки щодо недостатньої кредитної підтримки банківською системою нефінансових корпорацій. Крім того, гостро дискутується питання не лише збільшення обсягів, але і здешевлення банками вартості наданих кредитів.

Аналіз останніх публікацій. Останнім часом багато дослідників [1, 5] присвячують свої роботи пошуку причин та особливостей розвитку світової фінансової кризи, передавальним каналам її впливу на українську економіку та банківський сектор. Зокрема, серед причин погіршення якості активів банків колектив авторів [7] вбачає нездатність позичальників виконувати свої зобов'язання через збільшення вартості валютних кредитів у гривневому еквіваленті внаслідок різкої девальвації національної валюти наприкінці 2008 року. Втім Національний банк України за допомогою основних інструментів та механізмів грошово-кредитної політики [4] стабілізував ситуацію у вітчизняній банківській системі під

час розгортання кризових явищ і продовжує забезпечувати її діяльність з метою якнайшвидшого виходу показників на докризові рівні.

Невирішені раніше частини проблеми. Автори, наголошуючи на занадто високій вартості кредитів, що надаються економічним суб'єктам, не звертають увагу на значні відмінності між рівнем процентних ставок за різними регіонами, що мають під собою економічне підґрунтя.

Мета статті полягає у з'ясуванні реального стану подій щодо обсягів наданих в економіку кредитів, а також дослідженні питання стосовно значної диференціації вартості наданих кредитів як за секторами економіки, так і в регіональному розрізі.

Виклад основного матеріалу. Після висхідної тенденції кредитування економіки, пік якої припадав на 2008 рік, 2009 рік характеризувався різким призупиненням темпів зростання наданих кредитів. Якщо у 2008 році залишки за кредитами, наданими в економіку, зросли на 72,0 %, то за підсумками 2009 року відбулось суттєве скорочення кредитування економіки (на 1,5 %) як один із найбільш негативних наслідків фінансової кризи і водночас чинник її поглиблення. При цьому найбільше скорочення кредитування відбулось у секторі домашніх господарств (рис. 1, табл. 1).

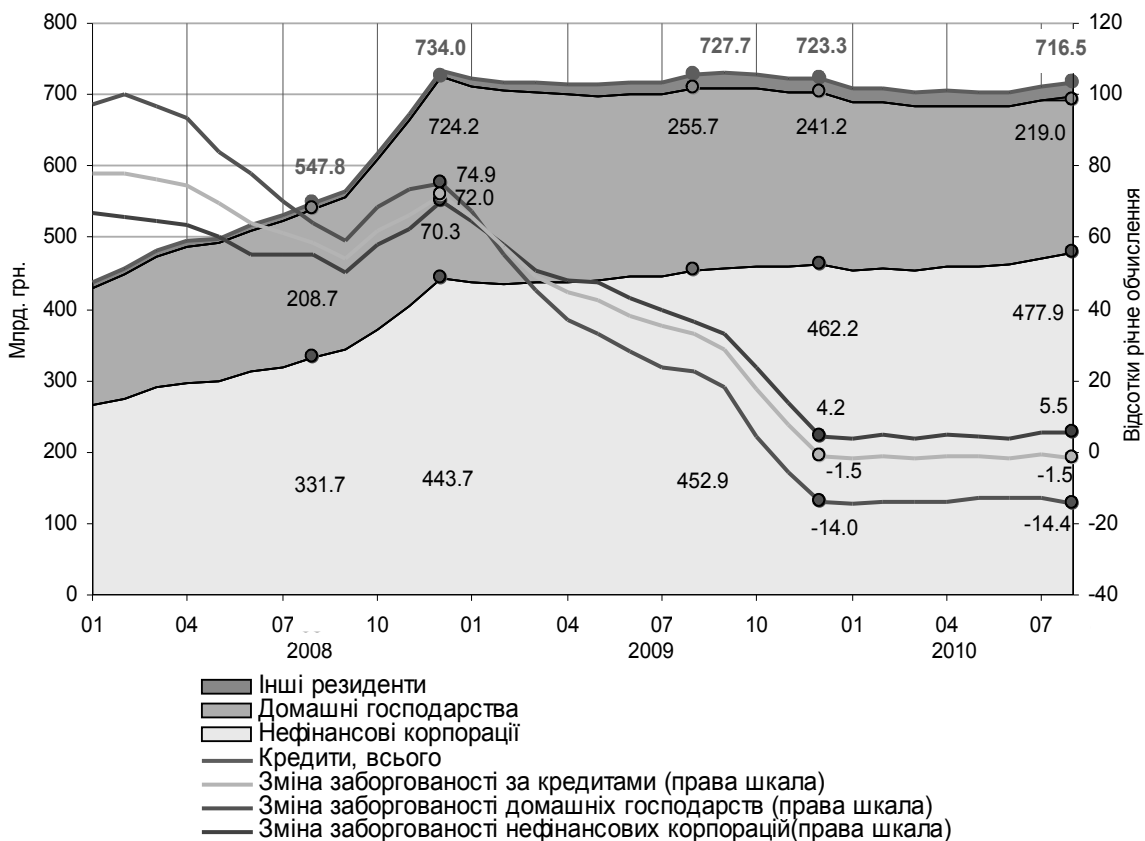

Рис. 1. Кредити в економіці

Якщо за підсумками 2009 року приріст кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій, був хоч і незначним, але позитивним і становив 4,2 %, то у секторі домашніх

господарств спостерігалось значне скорочення кредитів (“мінус” 14,0 % порівняно зі зростанням на 74,9 % у 2008 році) [6].

Таблиця 1

Динаміка кредитів, наданих резидентам

Період	Усього		З них			
	млн грн.	приріст за рік, %	нефінансовим корпораціям		домашнім господарствам	
			млн грн.	приріст за рік, %	млн грн.	приріст за рік, %
2008 р.	734 021	72,0	443 665	70,3	280 490	74,9
2009 р.	723 295	-1,5	462 215	4,2	241 249	-14,0
Серпень 2010 р.	716 533	-0,9	477 909	3,4	218 987	-9,2

Така ситуація з кредитуванням в Україні пов’язана з цілим рядом проблем.

Зокрема, Україні бракує платоспроможних позичальників. Так, зараз майже кожне друге підприємство (45,6 %) є збитковим. І якщо у 2007 році фінансовий результат по економіці становив 135,9 млрд грн, у 2008 році – 8,9 млрд грн., то у 2009 році – “мінус” 42,4 млрд грн. Одночасно для банків існує приваблива альтернатива кредитуванню реального сектора економіки – це кредитування уряду шляхом

придбання ОВДП, які емітуються для покриття дефіциту бюджету у значних обсягах (за 8 місяців цього року банками було придбано ОВДП на суму 15,2 млрд грн.). Перевагами такого розміщення коштів для банків є: високі надійність та прибутковість (середньозважена доходність ОВДП на початку цього року становила 22,3 %, поступово знизившись до 10,1 % у серпні).

Оскільки банки розміщують кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, саме

зростання кредитних ризиків було головною перешкодою для кредитування економіки. Темпи інфляції та інфляційні очікування в Україні залишаються високими. Так, за 2009 рік інфляція становила 12,1 %, а за офіційним прогнозом уряду на 2010 рік очікується 13,1 %. Інфляційні ж очікування підприємців, за результатами проведеного Національним банком України дослідження, у серпні на наступні 12 місяців становили 14,3 %.

Зберігаються високі ризики в економіці і відсутній чіткий механізм повернення кредитів неплатоспроможними позичальниками, що підтверджується значною часткою проблемних кредитів у портфелях банків України.

У 2010 році до кредитного ризику було додано ринковий. Зважаючи на суттєву питому вагу експорту у ВВП (50,5 % за результатами I кварталу 2010 року), динаміка кредитування експортоорієнтованих галузей економіки визначала загальну динаміку кредитування реального сектора. Зростання волатильності світових цін на основні біржові товари, зокрема й на метали (внаслідок переходу постачальників залізної руди на укладання квартальних контрактів за спотовими цінами), спричинили зростання ринкового ризику в експортних операціях. Це, у свою чергу, стримувало нарощення обсягів кредитування.

Таким чином, вказані фактори визначали поточну обережну стратегію банків щодо як зниження вартості кредитів, так і нарощування їх обсягів.

З метою відновлення кредитної активності банків Національний банк України, у свою чергу, активно стимулював кредитні процеси шляхом створення відповідних монетарних умов: низької та стабільної інфляції, зниження процентних ставок, стабільності та передбачуваності на валютному ринку, відновлення довіри до банківської системи й національної валюти та зменшення на цій основі доларизації, готівки поза банками, зростання довгострокової ресурсної бази банків тощо. У результаті таких дій кредитна підтримка реального сектора економіки у 2010 році дедалі зростала – приріст заборгованості за кредитами, наданими сектору нефінансових корпорацій, за підсумками 8 місяців становив 3,4 %.

Про активізацію кредитної підтримки банками економіки свідчило і зростання обсягів “нових кредитів”. Так, якщо у період з жовтня 2008 року до грудня 2009 року їх середній обсяг за попередні 12 місяців зменшився з 97,2 до 68,2 млрд грн., то у серпні поточного року цей показник зріс до 77,5 млрд грн. (рис. 2). Обсяг “нових кредитів” за серпень був найбільшим за останні два роки і становив 116,8 млрд грн., з яких 109,6 млрд грн. – “нові кредити”, надані сектору нефінансових корпорацій. Водночас тривало скорочення “нових кредитів”, наданих домогосподарствам (з 6,1 млрд грн. у серпні 2008 року до 4,0 млрд грн. – у грудні 2009 року та 3,6 млрд грн. – у серпні 2010 року).

Вплив світової фінансово-економічної кризи мав своє відображення і на процентній політиці вітчизняних банківських установ.

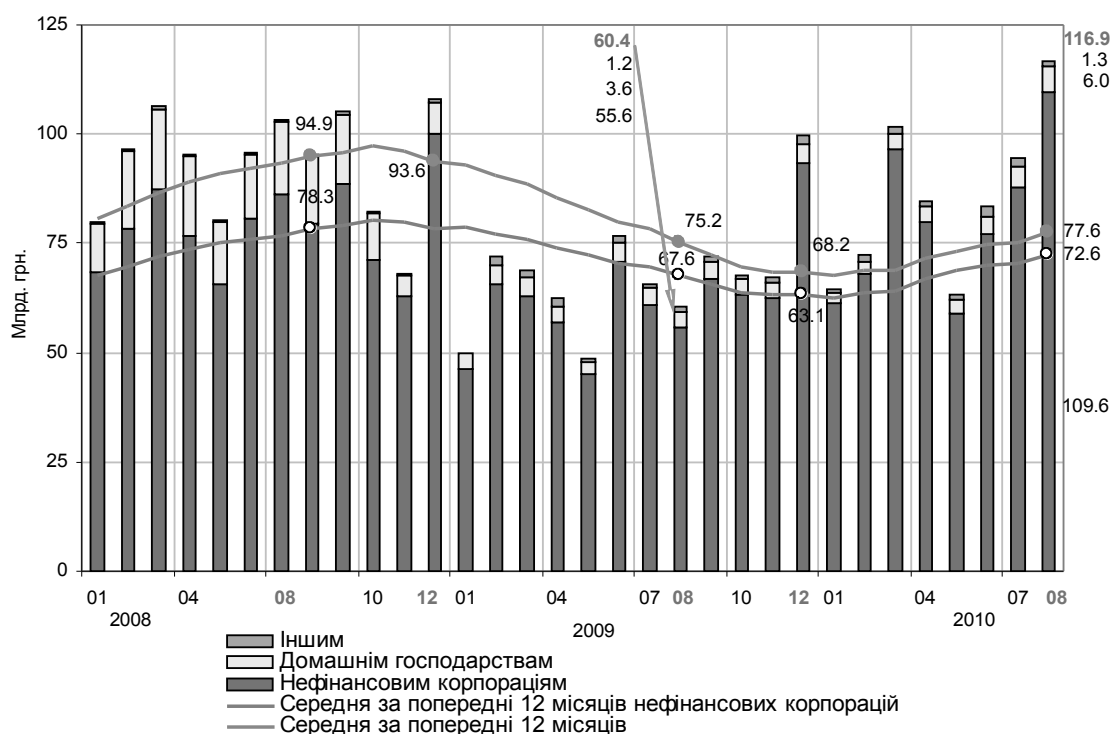

Рис. 2. Нові кредити за секторами

Наприкінці 2008 – на початку 2009 року в умовах невизначеності економічної ситуації, проблем з вільною ліквідністю банків та погіршення фінансового стану позичальників процентні ставки за кредитами прискорено зростали: з 15,8 % річних у вересні 2008 року до максимального значення – 23,3 % річних у лютому 2009 року.

За умови поступової стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку, що спостерігалась у другій половині 2009 – протягом 2010 років,

достатнього рівня тимчасово вільної ліквідності банків, зниження вартості кредитів на міжбанківському ринку, а також процентної політики Національного банку України (зокрема, триразове зниження облікової ставки та середньозваженої ставки рефінансування протягом 2010 року), вартість кредитів поступово знижувалась (рис. 3). У серпні поточного року вона була на 5,3 % нижчою, ніж у грудні 2009 року і становила 12,0 % [2].

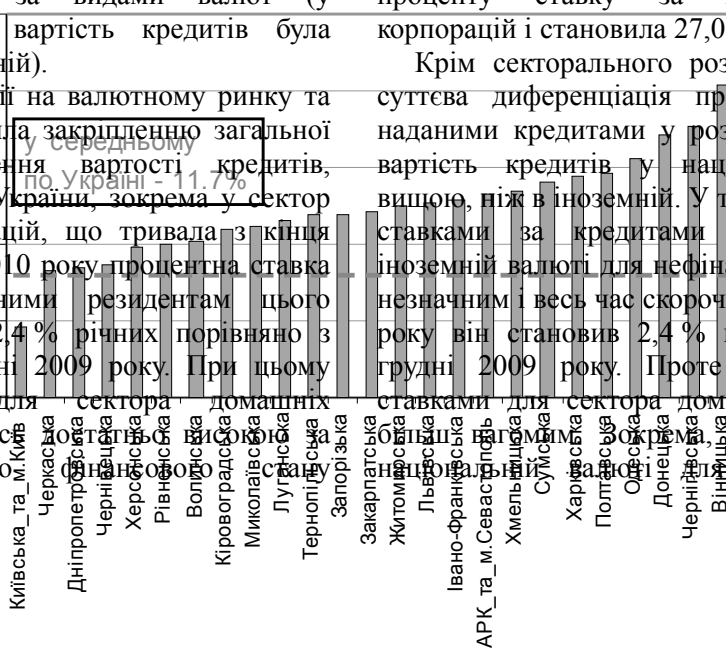
Рис. 3. Процентні ставки за кредитами (без урахування овердрафту)

При цьому спостерігалася суттєва диференціація процентних ставок як за секторами економіки (для домашніх господарств вони були вищими, ніж для нефінансових корпорацій), так і за видами валют (у національній валюті вартість кредитів була більшою, ніж в іноземній).

Стабілізація ситуації на валютному ринку та ринках капіталу сприяла закріпленню загальної тенденції до зниження вартості кредитів, наданих в економіку України, зокрема у сектор нефінансових корпорацій, що тривала з кінця 2009 року. У серпні 2010 року процентна ставка за кредитами, наданими резидентам цього сектора, становила 12,4 % річних порівняно з 17,6 % річних у грудні 2009 року. При цьому вартість кредитів для сектора домашніх господарств залишалась умови нестабільного

позичальників та високого рівня їх проблемної заборгованості. Так, процентна ставка за кредитами, наданими сектору домогосподарств, у серпні 2010 року була майже вдвічі вищою за проценту ставку за кредитами сектора корпорацій і становила 27,0 % річних.

Крім секторального розрізу, спостерігається суттєва диференціація процентних ставок за наданими кредитами у розрізі валют. Зазвичай вартість кредитів у національній валюті є вищою, ніж в іноземній. У той же час розрив між ставками за кредитами в національній та іноземній валюті для нефінансових корпорацій є незначним і весь час скорочується. У серпні 2010 року він становив 2,4 % порівняно з 9,4 % у грудні 2009 року. Проте такий розрив між ставками для сектора домашніх господарств є значним і в цілому вартість кредитів у національній валюті сектора домашніх

господарств у серпні поточного року була на 8,8 % вищою, ніж в іноземній валюті.

Втім, найбільш показовим є регіональний розподіл кредитування, де спостерігається суттєва диференціація ставок за областями. Традиційно за найнижчими ставками і значними

обсягами кредитують надійних клієнтів банки м. Києва та Київської області (рис. 4). Відтак питання зменшення процентної ставки напряму залежить від кредитної історії позичальника, його стабільної економічної діяльності тощо.

Рис. 4. Процентні ставки за кредитами (без урахування овердрафту), наданими нефінансовим корпораціям, за областями, у серпні 2010 р.

За регіонами розподіл вартості кредитів відображає специфіку розвитку регіонів, рівень концентрації капіталу та виробничих сил. Інші депозитні корпорації (банки) регіонів з більшою концентрацією капіталу та меншою вартістю кредитних ресурсів змогли забезпечити більш суттєву кредитну підтримку нефінансовим корпораціям, надаючи кредити з нижчою, порівняно з іншими регіонами, вартістю.

Так, у серпні 2010 року вартість кредитів, наданих банками м. Києва та Київської області, була суттєво нижчою за середньоринкову (9,8 % річних порівняно з 11,7 % річних відповідно). Значна питома вага більш дешевих кредитів, наданих іншими депозитними корпораціями м. Києва та Київської області, суттєво вплинула на середньозважену вартість кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій в цілому, у бік здешевлення. У той же час процентні ставки за кредитами, що надавались в інших регіонах, суттєво відрізнялись за своїм рівнем від середньої. Найвища вартість кредитів (22,4 % річних) спостерігалась у Вінницькій області.

Висновки. Таким чином, вітчизняна економіка і її банківська система тільки-но почали виходити

з кризи. Поступово відновлюється економічна та кредитна активність. Тому найважливішим зараз є дотримання принципів і виконання заходів щодо реформування економіки, закладених у Програмі Президента України, Меморандумі з МВФ. Національний банк України, у свою чергу, працює над відновленням фінансової стійкості банківської системи та забезпеченням цінової стабільності в Україні. Це стане основою збільшення обсягів та здешевлення вартості кредитів як сектору домашніх господарств, так і сектору нефінансових корпорацій.

Список літератури

1. Барановський О. І. Проблемні банки: виявлення та лікування / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 11.
2. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2010. – № 8 (209). – 195 с.
3. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: Прикладна статистика : навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.
4. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін ; за ред. В. С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
5. Дзюблик О. В. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. В. Дзюблик // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
6. Річний звіт Національного банку України за 2009 рік. – 2010. – 206 с. – С. 63–67.
7. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 12–17.

Summary

The article is devoted to investigation of issue about reasons of interest rates on loans differentiation. The statistical analysis of regional distribution of loans to non-financial corporations are made on the basis of data from the National Bank of Ukraine.